

HOZZÁSZÓLÁS

Vajdasági művészek a kecskeméti művésztelepen

S Ü M E G I G Y Ö R G Y

Érdeklődéssel és az összefoglalásnak, egyszersmind az összefoglalónak kijáró főhajtó elismeréssel olvastam *Bela Duranci Vajdaság képzőművészete* című cikksorozatát a *Híd* 1986. évfolyamában. Ez egy egy évtizeddel ezelőtti élményt, indítatást is megmoccant bennem. Akkor a kecskeméti múzeum művészettörténészeként dolgoztam. Egy alkalommal Sz. Kanyó Leona (két kedves levelét azóta is őrzöm) és Duranci faggattak a vajdasági képzőművészek kecskeméti művésztelepi nyomairól- emlékeiről- műveiről, kértek hogy segítsék ezek föl kutatásában. Akkor persze keveset, pontosabban alig-alig valamit, talán csak a firtatottak nevét tudtam pontosan: Farkas Béla, Oláh Sándor, Petar Dobrović, Pechán József.

Az ösztönzően föl adott lecke évekre föladat maradt. Most, végre egy évtized távolában a kecskeméti művésztelepről gyűjtött nagy mennyiségű adathalmazból-cédulatengeremből előszedem s összerakom az idetartozókat. Még így, mozaikszerűségükben is jellegzetesek, és ismeretlen elemeket is tartalmaznak.

Egy apró korrekcióval kell kezdenem, mert Duranci így említi: „a kecskeméti művésztelep (1907) pedig a szabadkai Oláh Sándort és Farkas Bélát” vonzza magához. A magyarországi századfordulóban sereghajtó – mert legutolsóként létrejött – kecskeméti művésztelepnek 1909-ben fogalmazódott meg s alakult ki a megfontoltan koncipiált, az akkor már dolgozó művésztelepeknél (Nagybánya, Szolnok) mindenképpen többsíkú (festő-, szőnyegszövő-, kerámiarészleggel s nagyfokú építészeti együttműködéssel) művészeti programja. Ennek valóra váltásához – Iványi-Grünwald Béla vezetésével – azonban a korszerű épületek, a közös műterembérbház, a festőiskola és a hat művészvilla megépülése teremtett csak lehetőséget 1911-ben. Vagyishogy a kecskeméti művésztelep tényleges beindulását ez időtől kell számítani, s nem 1907-től, ahogy Duranci valószínűleg egy pontatlan forrás alapján teszi.

A vajdasági művészek „pesti köré”-nek (Duranci kifejezése) tagjai sorából

kerülnek ki azok is természetesen, akik megfordulnak, illetve hosszabb vagy rövidebb időt eltöltenek a kecskeméti művésztelepen. Persze a vajdaságiak részvétele-részesedése mellett kitetszik Kecskemét nemzetközisége (bár kicsit Nagybánya, a Münchenből hazatapadó nemzetközi Hollósy-kör példája árnyékában), hiszen oroszok, németek, svédek, de erdélyiek (Mikola András, Nagy Imre, Nagy Oszkár stb.) kárpátaljaiak (pl. Erdélyi Béla) is dolgoztak a kecskeméti Műkertben.

A vajdasági művészek „pesti köré”-nek legfőbb jellemzője – ha jól értem Durancit – az, hogy művészeti iskoláik Budapest–Nagybánya, esetleg Párizs grádicsain lendültek tovább, vagyis elsősorban a budapesti művészeti élet szellemisége kapott fő hangsúlyt, meghatározó szerepet alkotóművészetük kibontakozásában. Ehhez egyfajta hozzáadás, művészeti hozzájárulás lehetett mindaz, amit Iványi-Grünwald Bélától, a kecskeméti művésztelep vezetőjétől vagy korrigáló kollégáitól, esetleg egymástól (is) tanulhattak a növendékek. Iványi a 10-es években jutott el dekoratív-stilizáló (esetenként már-már szimbólumteremtő) stílusához. Valamiféle késő szecessziós árkdiai öröm és boldogságfestészet ez övé az első világháború előszelében már. Túláradóan polgári, dekadens és elvágyódó.

A stílusokféleséget, stíluspluralizmust szentesítő kecskeméti művésztelep törekvéseiben a késő szecessziós hang munkásmozgalmi tematikával egybeforrottan is föllelhető. Stílusösszképében Cézanne-on, a kubizmuson való iskolázottság, a kutató művészet elvének fölismerése, a nagybányai plein air törekvések meghonosítása és az aktivizmus (1916-ban Kassák, Uitz, Galimberti-Lanow Mária, Gárber Margit, Perlrott Csaba Vilmos, Kmetty János dolgozott például Kecskeméten) egyformán nyomot hagyott a 10-es években. A késői létrejöttű kecskeméti művésztelep életében az első világháború jelentette az egyik legerősebb cezúrát, majd pedig a forradalmak utáni konszolidáció, amely az újkonzervativizmust, a megkésített akadémizmust juttatta pozícióba 1920 után a kecskeméti művésztelepen is.

Vajdasági vagy vajdasági kötődésű művészek a forradalmak előtt, a 10-es évek második harmadában dolgoztak dolgozhattak Kecskeméten. A kecskeméti művésztelep 1913. évi képkiallításán (október 26-ától november 13-áig) kiállított – többek között – Petar Dobrović, Farkas Béla, Fejérváry Erzs, Gulyás Sándor, Jánosi H., Oláh Sándor, Perlrott Csaba Vilmos (Bács-Kiskun megyei Levéltár, Kecskemét város levéltára, 39703/1913.).

A Kecskeméti Városi Tanács 1913. november 13-ai ülésén elhatározott képvisárlásokat kettős cél vezette: egyrészt a Nemes Marcell-féle képajándék (1911-ben 80 művel megalapította Nemes a Kecskeméti Képtárat, honorálandó a művésztelep-létesítést) ellentételeként évi 3000 korona képvásárlásra kötelezte magát a város, másrészt igyekeztek olyan művészeket vásárolni, akik lakbérhátralékkal tartoztak. A főntartó, Kecskemét városa ugyanis fölszerelve

berendezve adta bérbé a műtermeket. S mivel nehézkesen ment, folyamatosan gondot okozott a hátralékos bérleti díjak inkasszálása, így többször előfordult, hogy a művek vásárlását összekötötték a bérleti tartozások kiegyenlítésével. Így történt az 1913. november 13-ai városi tanácsi ülésen is (39703/1913. sz. üi.): a lakbérhátralék levonása utáni különbözetet kapták kézhez az érintettek a képek vételárából.

Jánosi: *Fa alatt* – 80 korona

Dobrović Petar: *Csendélet* – 120 korona, ebből 60 korona lakbérhátralék

Fejérvári Erzszi: *Műkerti részlet* – 100 korona

Oláh Sándor: *Gitározó nő* – 120 korona, ebből 120 korona lakbérhátralék

Farkas Béla: *Ősz* – 70 korona

Gulyás Sándor: *Sárga kendős nő* – 120 korona, ebből 60 korona lakbérhátralék

Perlrott Csaba Vilmos: „Kecskeméti részlet” – 400 korona, ebből 100 korona lakbérhátralék

Fejérvári Erzszi-Körmendi Frim Jenő: *Porcelán* – 70 korona

Körmendi Frim Jenő: *Bronzfej* – 250 korona.

A Dobrović *Csendéleteinek* (olaj, vászon, 55×69 cm. Jelezve balra fönt: Dobrović. Katona József Múzeum, Kecskemét, leltári szám: 56 106) hátoldalára ragasztott nyomtatott kiállítási cédula szerint a mű szerepelt 1912-ben a pozsonyi Tavaszi Kiállításon, eladási árként 300 korona van föltüntetve (Kecskemét városa olcsón, 120 (!) koronáért vette meg), s festőjének címe: Paris, Rue de Lenine 59. A festmény színvilága meghatározóan fehér, világos-pasztelles színekkel jellemzi. Az egész kompozíció nyugodt, a Bonnard-féle meghittség, bensőségesség hordozója. Ecsetkezelésének meglehetősen nagyvonalúsága ugyanakkor egyértelműen az École de Paris hatókörébe utalja.

Oláh Sándor *Gitározó nője* arcképtanulmány, elmélyült mozdulat s karakterstúdium inkább, mintsem kiforrott alkotásnak vélhetnénk.

Farkas Béla *Ősz* című kompozíciója (olaj, papír, 70×97,5 cm. Jelezve jobbra lent: Farkas. Katona József Múzeum, Kecskemét, leltári szám: 56 119) áll legközelebb a kecskeméti művésztelep dekoratív-stilizáló, késő szecessziós törekvéseihez. A lombhullás-elbágyadás előtti utolsó, pazarló színföllobbanás, sötét árnyakban (itt: erős, sötét kontúrokban) fölajduló túlérett s túltelített életvág. Csupa lemondás és nosztalgia.

Pechán Józsefre nem találtam Kecskeméten adatot, vannak művei viszont – ha nyomokban is – a kaposvári Rippl-Rónai Múzeumban. A festő Rippl-Rónai József műgyűjtő testvére, Ödön tulajdonába kerültek e munkák eredetileg, majd az egész kollektója a kaposvári múzeum képzőművészeti gyűjteményének képezte az alapjait. Rippl-Rónai Ödön gyűjteményének a 10-es évekbeli részében található a Pechán művek: *Téli táj* (olaj, vászon, 48×40 cm, Ltsz.:

55 450), *Plakát (Táj)* – (olaj, 70×56 cm – háborús veszteség), *Kettős női akt* (olaj, vászon, 90×60 cm, J. j. l. Ltsz.: 55 561). A kaposvári múzeumban szerepelt egy Dobrović-kép (Tiziano-másolat, olaj, 42×30 cm), de ez is elveszett a háborúban. Egyébként szülővárosában, Pécsen a Modern Magyar Képtár őriz Dobrović-rajzot és festményt is.

A fönmaradt műveken s adatmozaikszemeken túl a szellemi kapcsolatok, a szellemi nyomok föltárása ugyancsak megkerülhetetlen. A kecskeméti művésztelepen tanulótársa, kollégája volt Farkas Bélának Pál Franciska festőnő, akinek a hagyatékában fölleltem Farkas Béla leveleit. Ezekben a szabadkai festő dekadensnek, világfájdalmasnak, spleenesnek, de mindenképpen elvagyódónak mutatkozik. A címzettnek, Pál Franciskának is szerepe lehetett ebben, mert Farkas Béla soraiból a festőnő utáni vágódás is kihallatszik.

Iványi-Grünwald Béla: Faluvégén